

ВНЕДРЯВАНЕ НА ЕКОЛОГИЧНА ПОЛИТИКА В ОРГАНИЗАЦИИТЕ – ПРЕДПОСТАВКА ЗА ПОВИШАВАНЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА ИМ

Гл. ас. д-р Радка Иванова

Катедра „Управление и администрация”

гл. ас. д-р Радмил Николов

Катедра „Аграрна икономика”

Икономически университет – Варна

Резюме

Замърсяването на околната среда и негативното въздействие върху живота на хората се превърна в сериозен проблем през последните няколко десетилетия. Популяризирането му привлича все повече вниманието на цялата общественост. В тази връзка редица организации насочват усилията си към формиране на специална екологична политика с цел намаляване отпечатъка на човешката дейност върху околната среда. В подкрепа на това Международната организация по стандартизация (ISO) разработва специален стандарт, внедряването на който показва усилията на организациите да намаляват вредното въздействие върху природата и подобряват обществения си имидж.

Ключови думи: екология, околна среда, политика, ISO 14001, EMAS.

INTEGRATION OF ENVIRONMENTAL POLICY INTO ORGANIZATIONS – A PREREQUISITE FOR INCREASING COMPETITIVENESS

Chief assist. prof. Radka Ivanova, PhD

Department of Management

Chief assist. prof. Radmil Nikolov, PhD

Department of Agro Business

University of Economics - Varna

Abstract

Polluting the environment and the negative effects on people's lives has turned into a serious issue in the last few decades. Its popularization attracts

even more attention from the society. In this way of thoughts a couple of organizations direct their efforts towards forming special economic politics aiming to decrease the human damage on the environment. In support to that, the ISO develops a special standard, whose integration shows the efforts of organizations to minimize negative impact on the nature and also to improve their public image.

Key words: ecology, environment, policy, ISO 14001, EMAS.

Въведение

Състоянието на околната среда е от жизненоважно значение за съществуването на цялата планета. Тя въздейства върху всички сфери от живота и дейността на човека като цяло и организациите в частност. В тази връзка все по-голямо внимание се обръща на екологичната обстановка и у нас. Множеството източници на замърсяване, които човечеството е създадо и продължава да създава, оказват в някои случаи необратими негативни последствия. Поради това все по-голямо внимание се обръща на възприемането на конкретни мерки и дейности, които да представляват специална политика на различните организации, институции, правителството като цяло в областта на екологията и опазването на средата.

1. Околната среда и нейното опазване

В специализираната литература се посочва, че околната среда представлява комплекс от естествени и антропогенни фактори и компоненти, които се намират в състояние на взаимна зависимост и влияят върху екологичното равновесие и качеството на живота, здравето на хората, културното и историческото наследство¹. В резултат на индустриализирането и урбанизацията в световен аспект, се стига до диспропорция между замърсяването и опазването на околната среда. Човешката намеса във всичко и особено в природа-

¹ Колева, А. Изграждане на системи за опазване на околната среда. // Ново знание. [online] Пловдив: Издание на Висше училище по агробизнес и развитие на регионите, 2013, год. II, бр. 2, април-юни, с. 113 / юли 2018.

та и нейните блага, води до невъзвратими в много случаи негативни промени, които впоследствие оказват своето въздействие върху живота на хората. Безконтролното изсичане на горите има за резултат ерозиране на почвата, унищожаване на редица растителни и животински видове, както и представлява предпоставка за природни катастрофи (наводнения, земетресения и т.н.). Замърсяването на водните басейни, от своя страна, води до драстично намаляване на характерната за тях флора и фауна, тъй като се унищожават част от нея и се нарушава равновесието на екосистемите. Предвид значението на природната среда за нормалното съществуване на хората, от средата на XX век насам вниманието на специалистите се насочва все повече към търсенето на начини и средства за ограничаване въздействието на човека върху нея. Същевременно различни организации и институции демонстрират все по-голяма загриженост за изграждане на стабилна система за опазване на околната среда. Разработването на нормативни документи, правила и процедури, превръщането им в препоръчителни или дори в задължителни за въвеждането им, както и придаването им на все по-строг характер, представлява основа за ограничаване негативното въздействие върху природната среда, което се явява и фокус в управлението на стопанските субекти. Околната среда следва да се разглежда като своеобразен ресурс, с чиято помощ може да се осъществява подобряване на условията на живот и повишаване благосъстоянието на обществото като цяло. Все по-сериозен проблем представлява изчерпването на природните ресурси успоредно с увеличаване числеността на човечеството, поради което се отделя все по-голямо внимание на търсенето на по-рационален начин за употребата и опазването им.

В някои литературни източници се посочва, че замърсяването на околната среда може да се разглежда и като форма на икономически загуби². Причината се състои във факта, че при освобождава-

² Масленникова, И., Л. Кузнецов, В. Пшенин. Экологический менеджмент. Учебное пособие. Санкт-Петербург: 2005, с. 26.

не на отпадъците и вредните вещества, формирани в хода на производство, предоставяне на услуги, производство на електроенергия, транспортна дейност и т.н., те са под формата на замърсяване, а основната причина за това е неефективното използване на разполагаемите ресурси. Това налага и допълнителни усилия за премахване на замърсителите, което не създава допълнителна стойност за потребителите, но води до повишаване на разходите за самата организация.

2. Особености на екологичната политика

Екологичната политика представлява специален документ за намеренията и принципите на организацията в областта на опазването на околната среда. По своята същност този документ следва да се използва като основа за екологично значими действия на организацията и определяне на нейните цели и планирани екологични показатели³.

На практика екологичната политика на организациите представлява заявяване от тяхна страна на намеренията им в областта на екологичните ефекти и принципите, които те ще спазват, за да намаляват негативното въздействие на дейността си върху зазобикалящата я среда⁴. Чрез нея трябва да се изразява желание за спазване на съществуващите регламенти в областта с цел предотвратяване на замърсяването. От тази гледна точка екологичната политика следва да отразява поетия ангажимент от страна на висшето ръководство за спазване на съответните законодателни разпоредби и търсене на начини за непрекъснато подобряване на своята система за управление на околната среда. Всяка организация следва да открие свои планови показатели, към постигането и поддържането на които да се

³ Масленникова, И., Л. Кузнецов, В. Пшенин. Екологический менеджмент. Учебное пособие. Санкт-Петербург: 2005, с. 18.

⁴ Трифонова, Т., Н. Селиванова, Е. Ильина. Екологический менеджмент. Уч.пос. Владимир: Владим. гос. ун-т, 2003, с. 96.

стреми. Основа за тях представлява именно екологичната политика.

Екологичната политика се разглежда още като система от институционални, законови, икономически и пазарни инструменти и доброволни механизми, предназначени за целенасочено формиране на екологично поведение, съответстващо на изискванията за устойчиво развитие. Нейното разработване изисква подробно запознаване със съществуващите нормативни документи в областта на опазването на околната среда, както и систематичното отчитане на промените, правени в тях. Отчитането на степента на постигане на набелязаните екологични цели предполага те да се формулират така, че да позволяват ясно количествено измерване. При дефиниране на тези цели би следвало да се определят за всяка област на дейност и всяко управленско ниво на организацията. Трябва да се отчитат и предпочитанията на стейкхолдърите, чиито интереси са засегнати по някакъв начин от екологичните аспекти на организацията. Необходимо е и установяването на специални процедури с цел извършване на периодична проверка за съответствие на стойностите на основните параметри на организацията и дейността ѝ на съществуващите законодателни и други изисквания.

Днес се счита, че екологичната политика има седем ключови области, а именно: замърсяване на въздуха, рециклиране на отпадъци, управление на ресурси, защита на почвите, градска екология, разумна употреба на пестициди, морска екология⁵. Подобно разбиране позволява обхващане на всички сфери от дейността на хората и организациите.

Правилното разработване и следване на екологичната политика на организациите е тясно свързано с внедряване на система за управление опазването на околната среда. На практика тя съществува под наименованието ISO 14001. Същевременно ЕС отделя по-специално внимание на стимулиране участието на организациите в

⁵ Политика в областта на околната среда. Портал Европа. // www.europe.bg // [online] с. 23, юли 2018.

създадената през 1993 г. Схема за управление по околна среда и одит (EMAS), която представлява средство за управление, предназначено за извършване на оценка, докладване и подобряване на постиганите екологични резултати от стопанските субекти⁶.

3. Системи за управление на околната среда

На първо място ще обърнем внимание на възприятието, че системите за управление на околната среда са базирани на точни и ясни стандарти, а тяхното внедряване може да се разглежда като гаранция за качество на предлаганите продукти и услуги⁷. Подборът на подходящи техники и методи за управление на околната среда се счита, че представлява начин за по-рационално използване на ресурсите, намаляване количеството на отпадъците, както и на разходите. Всичко това „работи“ в полза на организациите, като увеличава тяхната ефективност и подобрява имиджа им.

Системата за управление на околната среда ISO 14001 има доброволен характер и е приложима към всяка организация, без значение на нейната големина, предмет на дейност, степен на развитие или местоположение. Като основно изискване за внедряването ѝ може да се определи наличието на желание за подобряване на резултатността на организацията спрямо околната среда. Актуалната версия на стандарта е от 2015 г., която става задължителна от есента на 2018 г. Същността на ISO 14001 позволява интегриране с други изисквания за управление, за да се подпомогнат организациите в стремежа им да постигат дефинираните от тях икономически цели едновременно с целите, свързани с околната среда. Внедряването на ISO 14001 е тясно обвързано с екологичната политика на организациите. Причината за това произтича от предимствата, които се постигат чрез въвеждането и сертифицирането на ISO 14001, а именно:

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/> юли 2018.

⁷ <https://www.ecology-and-infrastructure.bg/bg/sistemi-za-upravlenie-na-okolnata-sreda/2/66/> юли 2017.

- екологичното съзнание на служителите, тяхното мислене и навици се променят в посока непрекъснато търсене на начини и средства за намаляване негативното въздействие на организацията върху средата;
- ефикасно контролиране на потреблението на ресурсите, в резултат на което могат да се намалят разходите на организациите;
- по-ефективно управление на организационните екологични проблеми и по този начин да се подобряват екологичните показатели на стопанските субекти;
- минимизиране на риска от екологични инциденти, както и на последиците от тях;
- идентификация на приложимите за организацията изисквания;
- повишаване доверието на партньорите и външните заинтересовани страни към организацията;
- елиминиране на риска от санкции от страна на контролни органи при ефикасно прилагане на заложеното в системата за управление на околната среда.

ISO 14001 на практика не съдържа никакви „абсолютни“ изисквания за въздействието върху околната среда на организацията, с изключение на това, че организацията в специален документ трябва да декларира намерението си да спазва изискванията на съответните стандарти.

Европейската комисия посочва, че ISO 14001 се обвързва по своеобразен начин с EMAS, като изискванията на ISO 14001 към системите за управление по околна среда са неразделна част от EMAS III⁸. Трябва да посочим, че EMAS представлява, подобно на останалите системи за управление на качеството, доброволен инструмент, който може да се прилага във всички сектори на икономиката. Организациите, които го внедряват, на практика демонстрират

⁸ EMAS III — последното преразглеждане на Регламента за EMAS, който е в сила от 11 януари 2010 г.

пред заинтересованите страни и обществото като цяло следното:

- поемат екологична и икономическа отговорност;
- работят за подобряване на своите екологични резултати;
- оповестяват екологичните си резултати пред обществото и заинтересованите лица от дейността им⁹.

Счита се, че системите за управление на околната среда и в частност EMAS, насочват организациите към ефективно използване на разполагаемите ресурси, намаляване на рисковете и негативното въздействие върху средата като цяло. Това е от особена важност в условията на драстично намаляване на природните ресурси и невъзможността да бъдат възобновени. Проведено проучване на ЕС показва основните ползи, които генерират организациите, внедрили EMAS в своята дейност. Сред тях се открояват следните:

- резлизиране на по-големи икономии като резултат от постигнатата ефикасност;
- отчитат се по-малко отрицателни инциденти;
- изграждат се по-благоприятни взаимоотношения със стейкхолдърите;
- разширяват се пазарните възможности.

Същевременно трябва да посочим, че EMAS има много общи черти със системите за енергийно управление (ISO 50001¹⁰). При-

⁹ РЕШЕНИЕ (ЕС) 2017/2285 НА КОМИСИЯТА от 6 декември 2017 година за изменение на ръководството за потребителя, посочващо необходимите стъпки за участие в EMAS съгласно Регламент (ЕО) № 1221/2009 на Европейския парламент и на Съвета относно доброволното участие на организации в Схемата на Общността за управление по околна среда и одит (EMAS) (*нотифицирано под номер C(2017) 8072*) // Официален вестник на Европейския съюз. 12.12.2017, с. L328/39 [online] / юли 2018.

¹⁰ ISO 50001:2011 Системи за енергийно управление – задоволява чисто пазарни интереси, обслужва и най-широко представени обществени интереси в полето на мениджмънта на енергията, която се генерира, пренася и консумира. Определя две съществени характеристики за приложното поле на стандарта: отнася се до всички организации и в него е заложена перспектива да стане доминантен фактор при вземане на важни решения от всякакъв тип – за инвестиции, за избор на доставчик, за договаряне, за държавни поръчки, търгове и др. Стандартът заменя и отменя БДС EN 16001:2009 на 17.05.2012 г.

чината за това произтича от факта, че регистрираните по EMAS организации започват да работят и в посока подобряване на своята енергийна ефективност, а оттам и да изпълняват повечето изисквания на ISO 50001. От тук може да се обобщи, че се създава възможност и за намаляване на разходите, което е от изключителна важност за всяка организация.

Съществува още и разбирането, че внедряването на системи за управление опазването на околната среда, обезпечава редица преимущества за организациите, като сред основните конкурентни предимства, които могат да се придобият, се извеждат следните:

- по-пълноценното обработване, заменяне, повторно използване на различните компоненти на крайните изделия дава възможност за намаляване количеството на вложените материали;
- понижаване на разходите на енергия, разходите по обезвреждането на формираните отпадъци, както и тези, свързани с опаковане на продуктите;
- оптимизиране на мониторинга и поддръжката;
- намаляване на престоите;
- увеличаване на изработвания обем продукти/услуги;
- подобряване качеството на резултатите на организацията, които достигат до пазарите.

На практика се оказва, че внедряването на системите за управление на околната среда дава възможност да се намали отрицателното влияние върху природата на три равнища:

- *организационно* – чрез подобряване на екологичното „поведение“ на организациите;
- *национално* – чрез създаване на значително допълнение към националната регулаторна рамка и компонент на държавната политика за околната среда;
- *международно* – чрез подобряване на условията на международния търговски обмен.

Въвеждането на система за управление на околната среда в ед-

на организация днес се свързва с нейната екологична политика и социалната ѝ ангажираност да се грижи за здравето на хората – тези, които работят в нея, както и на всички останали – без значение дали се интересуват или не от организацията. Това на практика влияе благоприятно върху нейния имидж сред конкурентите на пазара. От друга страна системите за управление на околната среда могат да се разглеждат като ефективен инструмент, с който една организация може да управлява целия набор от въздействия върху природната среда, както и да приспособява своята дейност към различни изисквания. Същевременно стандартите имат и приложение за външни нужди, изразяващо се в демонстриране пред потребителите и обществеността съответствието на системата за управление на околната среда със съвременните изисквания. Всичко това благоприятства утвърждаването на организацията на пазара, подобряването на имиджа и повишаването на конкурентоспособността ѝ.

Заклучение

Една от целите на политиката на ЕС в областта на околната среда е да насърчава организациите да намаляват въздействието си върху нея, подходящ инструмент за което е използването съответна система за управление и разработването на специална екологична политика. Чрез тези инструменти те могат да подобряват своите екологични резултати, като същевременно използват по-малко енергия и други ресурси. От гледна точка на системите за управление на качеството, политиката в областта на околната среда следва да бъде достатъчно ясна и разбираема за всички заинтересовани страни – вътрешни и външни. Нейната актуалност предполага преизследване на съдържанието ѝ и своевременно отразяване на променените условия, в които следва да развива дейността си съответната организация. Практиката показва, че ефективността на екологичната политика зависи във висока степен от съответствието ѝ на

машаба, особеностите и въздействието върху околната среда, които оказват дейностите, продуктите и услугите на организацията. Политиката в областта на околната среда е „двигателят“ в прилагането и подобряването на системата за управление на околната среда за организациите, така че те да подкрепят и съответно да подобряват своите екологични резултати.

Постигането на заложените в екологичната политика цели и показатели изисква разработване на подходяща програма за управление на околната среда; да се изяснят отговорностите и лицата, които ще следят за спазването им; да се обезпечат нужните ресурси – човешки, материални, инвестиционни и т.н. От особено значение е специалното проследяване на онези дейности и процеси, които могат да окажат значително въздействие върху околната среда във връзка с нейното опазване. В същото време екологично ориентираната дейност на организациите позволява и повишаване на конкурентоспособността на организациите.

Използвана литература

1. Колева, А. Изграждане на системи за опазване на околната среда. // Ново знание. [online] Пловдив: Издание на Висше училище по агробизнес и развитие на регионите, 2013, год. II, бр. 2, април-юни, с. 113 / юли 2018

2. Масленникова, И., Л. Кузнецов, В. Пшенин. Экологический менеджмент. Учебное пособие. Санкт-Петербург: 2005

3. Политика в областта на околната среда. Портал Европа. // www.europe.bg // [online] с. 23 / юли 2018

4. РЕШЕНИЕ (ЕС) 2017/2285 НА КОМИСИЯТА от 6 декември 2017 година за изменение на ръководството за потребителя, посочващо необходимите стъпки за участие в EMAS съгласно Регламент (ЕО) № 1221/2009 на Европейския парламент и на Съвета относно доброволното участие на организации в Схемата на Общността за управление по околна среда и одит (EMAS) (*нотифицирано под но-*

мер C(2017) 8072) // Официален вестник на Европейския съюз.
12.12.2017, с. L328/39 [online] / юли 2018

5. Трифонова, Т., Н. Селиванова, Е. Ильина. Экологический менеджмент. Уч.пос. Владимир: Владим. гос. ун-т, 2003

6. <https://ec.europa.eu/environment>

7. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/> / юли 2018

Контакти:

Радка Петрова Иванова

E-mail: r.ivanova@ue-varna.bg

Радмил Димитров Николов

E-mail: radmil.nikolov@ue-varna.bg